

УДК 75.041.5.021.32(=162.1):929-
056.87(477.83/.86)"17/18"(091)
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2026.01.048>

ПОРТРЕТ МИКОЛИ ВАСИЛЯ ПОТОЦЬКОГО У ТВОРЧОСТІ ЮРІЯ ГЛОГОВСЬКОГО. До 100-ліття від Дня Народження Бориса Возницького

Лариса КУПЧИНСЬКА

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6461-4819>

кандидатка мистецтвознавства, доцентка,
директорка Інституту досліджень
бібліотечних мистецьких ресурсів;
Львівська національна наукова
бібліотека України імені В. Стефаника,
вул. В. Стефаника, 2, 79000, Львів, Україна,
e-mail: oklarysa@gmail.com

Микола Василь Потоцький — знакова постать XVIII ст. Він вкладав великі кошти у будівництво храмів, монастирів і громадських будівель. Багато з них збереглося до наших днів і є окрасою міст і містечок України. Упродовж багатьох років він співпрацював із відомими архітекторами, скульпторами і живописцями. В 2005 р. у Львові вийшла книжка Бориса Возницького «Микола Потоцький староста Канівський та його митці архітектор Бернад Меретин і сницар Іоанн Георгій Пінзель», яка активізувала питання вивчення місця і ролі М.В. Потоцького в історії культури. В ній окрему увагу приділено портретам історичної особистості, серед яких виділяється вперше репродукована маловідома акварель 1834 р. Юрія Глогівського, що свідчить про актуальність вибраної теми. Мета публікації полягає у розкритті дослідження портрету М.В. Потоцького з костелу Божого Тіла оо. домініканців у Львові, здійсненого Ю. Глогівським з метою відтворення давнього одягу шляхти, появи акварелі, яка виступає вагомим документом у вивченні пам'ятки. Проведене дослідження свідчить про те, що художник був добре обізнаний із багатьма іншими портретними зображеннями М.В. Потоцького. Давність портрету, який постав у Львові, його виконання з натури, участь у його появі портретованого стали визначальними у виборі Ю. Глогівським об'єкту творчості. Акварель Ю. Глогівського є прикладом великої кропіткої праці у напрямі вивчення і популяризації живописного полотна, а також спонукає до переосмислення наявної про нього нині інформації.

Ключові слова: Микола Василь Потоцький, Юрій Глогівський, живописний портрет, акварель, вивчення, популяризація.

Лариса КУПЧИНСЬКА

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6461-4819>

Candidate of Art History, Associate Professor,
Director, Research Institute for Art Library Resources;
Vasyl Stefanyk National Scientific Library
of Ukraine in Lviv,
2, Stefanyka Str., 79000, Lviv, Ukraine,
e-mail: oklarysa@gmail.com

PORTRAIT OF MYKOLA VASYL POTOTSKYI IN THE WORKS OF YURIY GLOGOVSKYI. ON THE 100TH ANNIVERSARY OF THE BIRTH OF BORYS VOZNYTSKYI

Mykola Vasyl Pototskyi was a prominent figure of the 18th century. He invested heavily in the construction of churches, monasteries, and public buildings. Many of them have survived to this day and adorn the cities and towns of Ukraine: Horodenka, Buchach, Lviv, Pidkamin, Tysmenytsia, Zoloty Potik, Zolochiv, Hrushiv, Pochaiv, and others. For many years, he collaborated with renowned architects, sculptors, and painters of the time. In 2005, Borys Voznytskyi's book «Mykola Pototskyi, starost of Kaniv, and his artists: architect Bernard Meretyn and woodcarver Ioann Georgii Pinzel» was published in Lviv, which revitalised interest in studying the place and role of M.V. Pototskyi in cultural history. The book pays special attention to portraits of historical figures, including a little-known watercolour from 1834 by Yuri Glogovskyi, reproduced for the first time, which demonstrates *the relevance of the chosen topic*. The purpose of this publication is to reveal the research on the portrait of M.V. Pototskyi from the Corpus Christi Church of the Dominican Fathers in Lviv, carried out by Yu. Glogovskyi aimed to recreate the ancient clothing of the nobility, and the emergence of watercolour, which is an important document in the study of the monument. The research conducted indicates that the artist was well acquainted with many other portrait images of M.V. Pototskyi. Of all those known to him, he chose full-length portraits located in Buchach, Zolochiv, Lviv, and Pochaiv, which differed in details and indicated a common source. While studying the works, the artist paid great attention to the history of their appearance. Working through the literature and referring to various types of monuments, he singled out those that were painted on the occasion of the coronation of the images of the Holy Mother of God in Lviv (1751) and Pochaiv (1773). The age of the portrait, which appeared in Lviv, its execution from life, and the participation of the sitter in its creation were decisive factors in Yu. Glogovskyi's choice of subject matter. Subsequently, the work from the Lviv temple was published in lithography and woodcut in periodicals of the 19th century. Yu. Glogovskyi's watercolour is an example of painstaking work in the field of studying and popularising the painting, and also encourages a rethinking of the information currently available about it.

Keywords: Mykola Vasyl Pototskyi, Yuri Glogovskyi, portrait painting, watercolour, study, popularisation.

Вступ. *Постановка проблеми.* Микола Василь Потоцький (1707/08—1782) був сином Стефана Олександра Потоцького та Йоанни Сенявської. Його постать знайшла широке відображення у піснях, мемуарах і в художній літературі XVIII—XIX ст. М.В. Потоцький навчався в єзуїтському колегіумі у Львові, а в 1724 р. мав освітню подорож, відвідав Париж. Від молодих років вів активну суспільно-політичну діяльність. Його шлюб із Маріанною Домбровською виявився невдалим: молода дружина пішла в монастир сс. кармеліток у Львові, де проживала до кінця свого життя. У 23-річному віці М.В. Потоцький став власником батьківських маєтків та отримав посаду канівського старости. Для порядку утримував три тисячі в'їсько, до якого входили переважно вихідці з Волощини (Молдови), яких в Україні називали волохами. Неодноразово вступав у сутички з різними військовими формуваннями, придушував селянські повстання. Часто одягався в запорізький стрій, розмовляв українською мовою, перейшов на греко-католицьку віру. Останні роки життя провів у постах і молитвах.

У сорокалітньому віці М.В. Потоцький розпочав активну меценатську діяльність. Він виділяв великі кошти на будівництво храмів і римо-католицьких, і греко-католицьких. Маючи намір перетворити на свою резиденцію місто Городенку (нині місто Коломийського р-ну Івано-Франківської обл.), збудував там палац, католицький монастир, костел Непорочного зачаття Діви Марії і церкву Успіння Пресв. Богородиці. Згодом за його фінансової підтримки було завершено будівництво великого ансамблю монастиря оо. василіан в місті Бучачі (нині місто Чортківського р-ну Тернопільської обл.). Меценатство М.В. Потоцького добре відоме у Львові, Підкамені (нині селище Золочівського р-ну Львівської обл.), Тисмениці (нині місто Івано-Франківського р-ну Івано-Франківської обл.), Золотому Потоці (нині село Чортківського р-ну Тернопільської обл.), Золочеві (нині районний центр Львівської обл.), Грушеві (нині село Обухівського р-ну Київської обл.) та інших містах і селах краю. У 1761 р., маючи намір стати ченцем, він налагодив добрі відносини з архимандритом Почаївської лаври Іпатієм Білинським (1704—1771). Від того часу він регулярно здійснював пожертви на монастир. А в 1771 р. замовив проєкт розбудови монастиря архітектору із Сілезії Гот-

фріду Гоффману (?—?), з яким співпрацював у минулі роки, уклав із ним угоду про зведення нового головного храму Успіння Пресв. Богородиці. До будівництва долучилися львівські зодчі і скульптори Петро (? — при бл. 1780) і Матвій (при бл. 1720 — при бл. 1800) Полейовські, а також архітектор Франциск Ксаверій Кульчицький (1738—1780). Величезна фінансова підтримка М.В. Потоцького обумовила появу в Україні унікального зразка архітектури у стилі пізнього бароко.

У 2005 р. у Львові вийшла книга Бориса Возницького «Микола Потоцький староста Канівський та його митці архітектор Бернард Меретин і сницар Іоанн Георгій Пінзель» [1]. Автор розкрив життєвий шлях історичної особистості XVIII ст. У своєму дослідженні він залучив численні спогади, літературні твори, народні пісні та перекази. Окреме місце відвів аналізу творів архітекторів, скульпторів і живописців, які отримували численні замовлення від М.В. Потоцького, у першу чергу Бернарда Меретина та Іоанна Георгія Пінзеля. У першому розділі книжки — «Канівський староста у переказах та документах» — Б. Возницький представив 11 портретів, але зазначив, що йому відомо про 13 [1, с. 40]. Про багато з них писали різні дослідники, серед яких Платон Білецький, Володимир Овсійчук, Богдана Покотицька та інші.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У книжці Б. Возницького вперше була опублікована акварель, яку Юрій Глоговський виконав у 1834 р. із портрету Миколи Василя Потоцького у костелі Божого Тіла оо. домініканців у Львові. Це доводиться говорити у час, коли про митця вийшли книжки Дмитра Кравича і Галини Стельмащук [2], а також Олександра Блаховського [3], які головну увагу приділили вивченню творів митця із зображенням одягу різних верств населення краю першої половини XIX ст. Це доводить *актуальність* обраної теми.

Мета наукового дослідження полягає у розкритті дослідження портрету Миколи Василя Потоцького з костелу Божого Тіла оо. домініканців у Львові, здійсненого Юрієм Глоговським з метою відтворення давнього одягу шляхти, появи акварелі, яка є вагомим документом у вивченні пам'ятки.

Основна частина. У фонді Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Сте-

Іл. 1. Глоговський Ю. Портрет Миколи Василя Потоцького. 1834 р., акварель, ЛННБ

фаника (далі — ЛННБ) зберігається акварель (інв. № 12970), яку Юрій Глоговський намалював у 1834 р. (іл. 1). На невеликого розміру аркуші паперу (розміри листа: 23,0 x 12,5 см) митець зобразив чоловіка в історичному вбранні. Викінченості твору надає декоративна рамка бежево-коричневого відтінку, яка ближче до зображення окреслена однією товстішою і двома тоншими лініями. Над зображенням напис: «Dawne polskie Stroje», під зображенням: «Z Portretu Starosty Kaniowskiego u Dominikanow | we Lwowie. 1740». Акварель виконана відповідно до поставлених завдань: відтворення давнього одягу шляхти, в межах циклу «Давній польський одяг» із живописного портрету, що знаходився у костелі Божого Тіла оо. домініканців (нині церква св. Євхаристії) у Львові, меценатом якого був М.В. Потоцький (іл. 2). У 1965 р. олійне полотно перенесли у фонди Львівської картинної галереї (нині Львівської національної галереї мистецтв імені Б.Г. Возницького, далі — ЛНГМ), де він увійшов до експозиції Олеського замку (інв. № Ж-3991).

Головним чинником вибору Ю. Глоговським джерела творчості можна назвати активну діяльність митця у Львові, його обізнаність із місцевими пам'ятками, а також їхню доступність для нього. На це додатково вказують інші акварелі з циклу «Давній польський одяг», у першу чергу портрет Ельжбети з Гостомських Сенявської, який постав завдяки вивченню митцем розписів у костелі св. ап. Петра і Павла оо. єзуїтів (нині гарнізонний храм св. ап. Петра і Павла) у Львові.

Очевидний факт вимагає вивчення інших портретів М.В. Потоцького, які міг знати Ю. Глоговський. В силу об'єктивних причин ми можемо розглядати тільки ті, що збережені. Відомо, що сьогодні у ЛНГМ знаходяться два поясних портрети не встановлених авторів (обидва — до 1775 р., пол., ол.; інв. № Ж-5921 та інв. № Ж-6112). Вони походять із колекції замку Потоцьких і Садовських у Чорткові. Їхня мистецько-виражальна характеристика дозволяє припускати, що при їхньому створенні автори зверталися до твору, що нагадує полотно з костелу оо. домініканців у Львові [4, с. 304—305, іл.]. У Львівському історичному музеї зберігається ще два поясних портрети невстановлених авторів: один (інв. № 3) — др. пол. XVIII ст., пол., ол.; другий (інв. № 636) — XIX ст., пол., ол. [5, с. 326—327, іл.]. Раніше вони також були частиною колекції замку Потоцьких і Садовських у Чорткові. Перший із них має багато спільних рис із поясними портретами у ЛНГМ. Про обізнаність Ю. Глоговського з чортківськими портретами М.В. Потоцького опосередковано вказують його акварелі зі зображенням народного одягу: «Парубок зі Старого Чорткова», «Жінка із Старого Чорткова», «Дівчина з Чорткова» і, навіть, «Селянин із Чортківського повіту» та «Жінка з Чортківського повіту» (усі 1834 р., ЛННБ).

Інші портрети, про які міг знати Ю. Глоговський, зберігаються в Музеї в Ланьцусі (Zamek w Łańcucie: поч. 1770-х рр., пол., ол.; інв. № S. 11086), Окружному музеї у м. Ряшеві (Muzeum okręgowе: поч. 1770-х рр., пол., ол.; інв. № 1488 MRA) і Національному музеї Перемишльщини (Muzeum narodowe Ziemi przemyślskiej: після 1782 р., пол., ол.; інв. № MP-MK-222), що походить із замку в Красічині [6, с. 83]. Не можна виключати того, що Ю. Глоговський був обізнаний із портретами,

які сьогодні входять до фонду Національного музею у Варшаві (один — середина XVIII ст., пол. ол.; інв. № 129770; другий — при бл. 1775—1782 рр., пол. ол.; інв. № 120912), а також Музею Вармії і Мазурів в Ольштині (Muzeum Warmii i Mazur: при бл. 1753 р., пол. ол.; інв. № MNO 364 ОМО). Усі згадані твори — це погрудні портрети, які точніше виконали не встановлені автори. Між собою вони відрізняються лише в деталях.

З огляду на поставлені завдання Ю. Глоговський, правдоподібно, вивчав зображення М.В. Потоцького на повний зріст. Митець міг бачити твір, який виконав Юрій Радилівський (також Ю. Радивилівський, поч. XVIII ст. — після 1770-х рр.) і який передали у монастир оо. василіан при церкві св. Онуфрія у Львові із монастиря при соборі св. Юра. На це вказує присутність у творчості Ю. Глоговського літографічного портрету Лева Даниловича, що став окрасою відомого у Львові і за його межами календаря-альманаху «Der Pilger von Lemberg — Pielgrzym Lwowski» на 1823 р. Його першоджерелом був живописний твір (при бл. 1798 р., пол., ол.; ЛННБ) авторства Луки Долинського (при бл. 1745—1824). Разом з іншими творами його також передали з монастиря при соборі св. Юра у монастир оо. василіан при церкві св. Онуфрія. На новому місці свого збереження портрет М.В. Потоцького виділявся серед інших «характерним обличчям і постаттю» [7, № 29, s. 115]. Про нього ще на початку XX ст. писали, що автор дуже точно передав риси портретованого. На звороті картини знаходився напис: «Portret J.W. Mikołaya Potockiego wojewodzica Bełzkiego od r. Radziłowskiego... malowany (?) bardzo podobny w roku 1771 do monasteru Sw. Onufrego O.O. Bazylianów ustąpiiony od Wielebnych O.O. Bazylianów Lwowskich Sw. Jerzego...» [8, с. 7].

Поза увагою Ю. Глоговського не могли залишитися твори, авторами яких були митці Почаївської лаври [9, s. 109—110; 10, с. 324]. Зі святинею був тісно пов'язаний Ісихій (Ісихій, Ісіхій; у світському житті Яків Гнатович) Гловацький (1735—?) [11, с. 266], відомий також як Головацький [12, с. 457—458]. У 1771 р. [12, с. 458] він намалював портрет М.В. Потоцького, який прикрасив церкву Покрови Пресв. Богородиці у Бучачі. У XIX ст., коли його помістили з правої сторони при вході до храму,

Іл. 2. Вуйцик В. Костел Божого Тіла оо. домініканців у Львові. 1978 р., світлина, ЛННБ

про нього написали: «Представляє фнть старосту яко старика въ бѣломъ жупанѣ съ синимъ контушомъ поверха, грудь двома орденами приукрашена» [13, чис. 74, с. 2]. Сьогодні він знаходиться у Тернопільському краєзнавчому музеї (інв. № Ж-314). Львівський і бучацький портрети мають багато спільних рис. Львівський відрізняється характером живописної поверхні: фарба накладена товстим шаром і гладко, рисунком: децю геометризовані узагальнені обриси, а також кольором одягу, що визначає загальну гаму: львівський — червоний, бучацький — синій [14, с. 142]. Разом з І. Гловацьким у Почаївській лаврі працював Яків (Якинт; у світському житті Іван (Іакінф) Олександрович; помилоково Олексійович) Калинович (1726—1781). У 1771 р., прибувши до золочівського монастиря [15, s. 251], де в 1773 р. став вікарієм, він намалював портрет М.В. Потоцького [9, s. 110; 12, с. 462]. Його у першій половині XIX ст. для своєї колекції придбав Юзеф Гвальберт Павліковський. За свідченням очевидців картина виділялася високим рівнем виконання і призначалася для розташування у храмі. На звороті був напис «Mikołaj Potocki Wojewoda Bełzki Starosta Kaniowski fundator i dobrodziej najosobliwszy prowincyi Koronnej W.W. O.O. Bazylianów Kongregacyi Ruskiej 1771, malował

Jacek Kalinowicz mieszkający jako mnich w monastt. Złoczowskim» [15, s. 251].

Кожен майстер подав портретовано на повний зріст відповідно до чітко встановленої схеми парадних портретів того часу. Вони тяжіли до максимально точного відтворення портретних рис [14, с. 142; 16, с. 102; 17, с. 176]. У 1860 р. на підставі аналізу низки портретів старости Л. Семенський писав: «На кількох бачених мною портретах староста не видається високого зросту; видно тільки плечистого мужчину з похмурим поглядом і виразом обличчя не так суворим і страшним, як задавацьким та грубіянським» [18, № 24, с. 207]. Це спонукало до появи думки про спільне для митців джерело творчості.

У цьому контексті слід згадати портрети М.В. Потоцького, які знаходилися у Почаєвській лаврі. Сьогодні у монастирському музеї зберігається тільки портрет, який у 1826 р. намалював Ю. Морозовський. Дослідники, маючи можливість вивчати його в музеї монастиря, дотримуються думки, що це є копія твору Я. Калиновича [1, с. 31, 40]. Долю інших

портретів визначили історичні події: у 1831 р. Почаївська лавра перейшла під юрисдикцію російської православної церкви. Ревізійна комісія, яка працювала у 1831 р. — на початку 1832 р., зафіксувала портрет М.В. Потоцького в монастирській аптеці, для побудови якої на запрошення М.В. Потоцького від 1775 р. прибув зі Львова архітектор Ф.К. Кульчицький. Притому слід зазначити, що тогочасний інвентарний опис Успенського собору, де мав розташовуватися портрет фундатора, не зберігся [19, с. 141]. Тим не менше протоієрей Амврозій (1796—?) писав, що храм перейшов до російської церкви зі всіма іконами та іншими творами, які в ній знаходяться до сьогодні [20, с. 145]. У 1886 р. із Почаївської лаври доцент Санкт-Петербурзького університету Адріян Прахов (1846—1916), дослідник оздоблень Софіївського собору і фресок Кирилівської церкви у Києві, а також Успенського собору у Володимирі-Волинському, з метою вивчення забрав із храму разом із багатьма іншими пам'ятками портрет М.В. Потоцького. Його він надіслав на виставку, організовану в 1890 р. у Москві з нагоди проведення VIII археологічного з'їзду, присвяченого 25-літтю імператорського московського археологічного товариства. Можливо, що це був портрет, про який в літературі є короткі згадки, а головне опис його вигляду станом на 1855 р. Подібно до попередніх він нагадував очевидцям парадне шляхетське зображення світського призначення. Не зважаючи на те, що його намалювали для храму, він не містив жодних елементів, які би підкреслювали благочестя ктитора: розп'яття або збудована ним церква. Навпаки, портретований був зображений із пістолями за поясом: «На портреті Миколая Потоцького останній зображений на повен зріст майже в натуральному розмірі в багатому напівпольському, напівукраїнському вбранні кунтуші з відкинутими рукавами, підперезаному широким шалевим поясом з пістолями, заткненими за ним, з турецькою шаблею при боці, в широких шароварах і червоних чоботах» [21, с. 371; 14, с. 143].

Про те, що Ю. Глоговський відвідував Почаївську лавру, оглядав твори, які там знаходилися, говорити не доводиться. Тим не менше про «коронатку», медальйон, що отримало багато учасників «Октаву» коронації ікони Почаївської Пресв. Богородиці, митець точно знав. «Коронатка», виго-

Іл. 3. «Коронатка», медальйон 1751 р. Ілюстрація з книжки Т. Ліпінського

товлена з нагоди урочистого вшанування ікони Почаївської Пресв. Богородиці у 1773 р., на аверсі містить традиційне зображення Пресв. Богородиці з Ісусом в коронах: «S.G. Matka Boska trzymająca P. Jezusa na rękach; głowy obojga w koronach»; на реверсі — розлогий напис: «CLEM: (ente) XIV / P: (ontifice) O: (ptimo) M: (aximo) | STANISLAO. AUGUSTO | REGE. POLONIAE | NICOLAO. COM: (ite) POTOCKI | PROMOVENTE | A. S ILVES: (tro) L: (ubieniecki) RUDNICKI | EPPO. (Episcopo) LUCEORIEN: (si) | CORONAT: (a) AN: 1773/8:7 BRIS |» [22, s. 29]. Вона була і залишається унікальною, оскільки є єдиним медальйоном, на якому вказане ім'я світської особи: «NICOLAO. COM: (ite) POTOCKI / Микола, граф Потоцький», ініціатора урочистої події і її фундатора. Безумовно, що медальйони отримали єпископи усіх греко-католицьких єпархій, які приїхали на свято: Пилип Володкович (володимирська і брестська єпархія), Максиміліан Рило (холмська єпархія), Лев Шептицький (львівська єпархія) і Атаназій Шептицький (перемиська єпархія). Це дозволяє припускати, що вона після святкувань прибула до Львова.

У попередні роки єдиним випадком відхилення від традиції зображення на аверсі «коронатки» Пресв. Богородиці або її монограми було пов'язане з коронацією ікони Пресв. Богородиці у костелі оо. домініканців у Львові 2 липня 1751 р. На місці традиційного зображення був викарбуваний герб Потоцьких «Пилява», що походить із 1385 р.: «W armaturze tarcza ukoronowana z herbem Pilawa, nad tem w łuku napis: GLORIA. DECUSQ. (ue) CORONAE.» [22, s. 16] (іл. 3). Така іконографія медальйону пояснює роль, яку мав М.В. Потоцький і його рід під час коронації Пресв. Богородиці у Львові. Будучи фундатором події, він роздавав медальйони, виготовлені до свята із золота, срібла та міді [22, s. 16]. Ними канівський староста наголошував на своїй особистій ролі в події історичного значення.

«Коронатка» 1773 р. спонукала до вивчення тогочасних урочистостей у Почаївській лаврі. Для Ю. Глоговського важливим було те, що під час коронації ікони Почаївської Пресв. Богородиці на стінах храму розмістили чотири портрети: папи Климента XIV, короля Станіслава Августа Понятовського, коронатора єпископа Сильвестра Лубинецького-

Іл. 4. Автор не встановлений. Коронація чудотворного образу Найсвятішої Диви Марії у костелі оо. домініканців у Львові. XVIII ст., гравюра на металі, ЛНБ

Іл. 5. Ауер К. Зображення чудотворного образу Пресв. Богородиці у костелі оо. домініканців у Львові (з гравюри І. Филиповича). 1851 р., літографія, ЛНБ

Іл. 6. Калинович Я. (?). Портрет Миколи Василя Потоцького. До 1775 р. (1749 р.?), пол., ол., ЛНГМ; ілюстрація з книжки І. Хомина

Рудницького і фундатора Миколи Василя Потоцького. Під кожним портретом помістили написи, взяті із старо-завітних книг. Під портретом М.В. Потоцького: «И преуспѣ Езекия во всѣхъ дѣлѣхъ своихъ», взятий із другої Книги хронік Старого Заповіту або Параліпоменон (XXXII. 30) [20, с. 145; 23, с. 109]. Вибір цитати не був випадковим: Єзекія, юдейський цар із роду Давида відновив Єрусалимський храм і звільнив його від ідолопоклонників, а М.В. Потоцький в 1771 р. у Почаївській лаврі розпочав будівництво Успенського собору.

У той же час «коронатка» 1751 р. повернула Ю. Глогівського до відомих подій, які мали місце у Львові в середині XVIII ст. У 1749 р. найвпливовіші представники духовенства, шляхти і міщанства Львова звернулися до Папи Бенедикта IV з проханням про коронування образу Пресв. Богородиці, який оо. домініканці отримали, як подає легенда, від князя Лева. Корони оплатили члени роду Потоцьких, у тому числі Микола Василь Потоцький, який долучився до будівництва храму. Їх виконував львівський

золотар Аведкович, який закінчив роботу в 1750 р. Після коронації, яку здійснив архієпископ Микола Ігнатій Вижицький, чудотворний образ перенесли до великої каплиці (іл. 4, 5). З огляду на найновіші дослідження вона знаходилася симетрично до каплиці Потоцьких [24, с. 76]. За словами Миколи Вільчека, під час урочистих подій галереї були оббиті шпалерами і прикрашені портретами, на яких були зображені фундатори [25, с. 112], у тому числі М.В. Потоцький. Ці факти могли відіграти вирішальну роль у виборі Ю. Глогівським об'єкту творчих зацікавлень. Про це додатково свідчить дата, вказана на акварелі під зображенням: «1740». Наведена чорнилом поверх олівця, вона передбачає помилку, яку допустив автор останнього напису. Правдоподібно, від самого початку могло бути вказано 1749 р.

У львівському костелі Божого Тіла оо. домініканців митець вивчав одне з найдавніших зображень М.В. Потоцького (іл. 6). Портретований поданий у застиглій постановці, доволі напружений. Він повернутий у три чверті до глядача. В одній руці тримає булаву, а інша розташована на рукоятці. Автор полотна при його створенні орієнтувався на західноєвропейський портрет. Як результат, на другому плані можна спостерігати драперії, колони зі щитом та зброєю. Притому живописець враховував місцеві традиції, притаманний для них сарматський стиль, характерною рисою якого є гротескне підкреслення індивідуальних, часто не дуже гарних рис обличчя. Він з усією відповідальністю відтворив портретні особливості людини непростого характеру. Художньо-стильові риси твору вказують на те, що це ктиторовський, фундаторський портрет. Але в час, коли матеріалом для них слугували прижиттєві зображення, його митець виконував з натури і з огляду на багато фактів під контролем портретованого.

У нижній частині живописного портрету М.В. Потоцького з костелу Божого Тіла знаходяться два написи. Один (справа внизу): «Illustr[issimus] D[omi]nus Nikolaus | a Potok Potocki | Palat[inida] de Beiz Capitan[us] | de Kaniow mult[orum] Eccles[arum] Fundator, et | Eccle[siae] Leop[oliensis] sub titulo S[anc]tissimi Corporis C[hris]ti | munificentiss[imus] Benefactor», другий (зліва внизу): «Steph[anus] Jabion[s]k[i] haec | imaginem repar[avit] [...]». У літературі про перший із них згадав у своїй праці Феліціан Лобеський [26, № 41, с. 163], а згодом

інші дослідники, у тому числі Станіслав Кунаевич [27, с. 82]. Про другий напис появилася інформація лише після перенесення твору в музейні фонди: «Steph. Jablon... hanc | imag. Reparation. cur...» [28, с. 376] або «Steph: Jablon... haec | imag. repar: cor...» [4, с. 304]. Він сприяв впровадженню імені Стефана Яблонського до словника художників України XIV—XVIII ст. [29, с. 176]. Відсутність будь-якої додаткової інформації про нього доводить те, що він лише відновлював або реставрував портрет [30, с. 258]. У 1965 р. Володимир Овсійчук, готуючи виставку, на які були зібрані унікальні пам'ятки XVI—XVIII ст., припустив, що автором львівського твору є Я. Калинович [31, с. 53]. До цієї думки сьогодні схиляються інші мистецтвознавці. У той же час вони стверджують, що він є реплікою портрета з фонду Тернопільського краєзнавчого музею, що відповідає раніше словам дослідників, які розглядали його копією більш давнього твору високого рівня виконання [26, № 41, с. 163].

Звертаючись до портрета, що зберігався у львівському храмі, Ю. Глоговський пом'якшив психологічну характеристику образу. Митець подав портретованого більш молодим. Він акцентував увагу на вбранні старости, на білому жупані і на довгому, що доходить до високих жовтих чобіт, кунтуші з сукна червоного кольору. Беручи до уваги колористику, слід зазначити, що митець апелював до насиченіших барв. Тяжючи до реалістичного відтворення дійсності, він уникнув площинного трактування постаті. Немаловажним у цьому відношенні є також те, що він не гребував певними корективами і в самій постановці.

Акварель Ю. Глоговського засвідчує високу оцінку, яку дало суспільство західноукраїнських земель першої половини XIX ст. живописному портрету М.В. Потоцького у львівського храмі Божого Тіла оо. домініканців. Провідними діячами першої половини XIX ст. він трактувався найдавнішим зображенням відомої історичної постаті XVIII ст. У 1838 р. у часописі «Lwówianin: czyli zbiór potrzebnych i użytecznych wiadomości», у сьомому його томі редактор Людвік Зелінський (1808—1873) помістив окремою вкладкою літографію невідомого митця (іл. 7), яка є копією живописного твору. Вона стала окрасою статті «Starosta Kaniowski». Незважаючи на те, що твір не точно відтворює оригінал, його цінність полягає в

Іл. 7. Автор не встановлений. Портрет Миколи Василя Потоцького. 1838 р., літографія, ЛННБ

автографі М.В. Потоцького, який поміщений під зображенням. Популярність літографії засвідчує те, що друкарня Петра Піллера видала її великим накладом поза періодичним виданням. Вона увійшла до складу багатьох мистецьких колекцій західноукраїнських земель. У цьому контексті слід зазначити, що портрет М.В. Потоцького з костелу оо. домініканців копіювали інші митці XIX ст. Серед них Ян Непомуцен Левицький (1795—1871), якому належить дереворит (іл. 8), опублікований у варшавському періодичному виданні «Tygodnik ilustrowany» (1860. № 24). Притому слід зазначити, що художник по-своєму підійшов до зображення старости, частково змінивши портретні риси і антураж.

Висновки. Проведене дослідження доводить, що Юрій Глоговський, маюючи одяг різних верств населення, велику увагу приділяв відтворенню давнього вбрання. Тяжючи до історичної правди, він опрацьовував пам'ятки зі зображенням відомих особистостей часу. У 1834 р. він виконав акварель з портрету Миколи Василя Потоцького з костелу Божого Тіла оо. домініканців у Львові.

Іл. 8. Левицький Я.Н. Портрет Миколи Василя Потоцького. 1860 р., дереворит; ілюстрація з журналу «Tygodnik ilustrowany»

Вибір першоджерела визначала добра обізнаність з іншими творами, які зберігалися у храмах, фунда- тором яких був Микола Василь Потоцький, а також у приватних колекціях першої половини ХІХ ст. З огляду на поставлені завдання свій вибір він зупинив на повнофігурних портретах, які знаходилися в Бучачі, Золочеві, Львові та Почаєві.

Опрацьовуючи літературу, звертаючись до пам'яток різного характеру, Юрій Глоговський більше часу присвятив тим, які були намальовані з нагоди коронування образів Пресв. Богородиці у Львові (1751) і Почаєві (1773). Історія львівського портрету переконливо доводила той факт, що він був одним із найдавніших відомих зображень суспільно-політичного діяча минулого століття.

Грунтовна праця, проведена Юрієм Глоговським, доводить популярність упродовж 1740—1750-х рр.

у середовищі шляхти білого жупану, довгого, що доходить до високих чобіт, кунтуші з сукна червоного кольору. Слідом за ним живописний портрет копіювали інші митці, перед якими стояли відмінні завдання. Кожен із них відіграв вагому роль у популяризації львівського портрету.

Акварель Юрія Глоговського, вперше опублікована у 2005 р. Борисом Возницьким, належить до вагомих документів у вивченні живописного портрету Миколи Василя Потоцького з костелу Божого Тіла оо. домініканців у Львові. Вона подає інформацію, на яку опиралося у своїх твердженнях суспільство першої половини ХІХ століття.

1. Возницький Б. *Микола Потоцький староста канівський та його митці архітектор Бернард Меретин і сницяр Іоан Георгій Пінзель*. Львів: Центр Європи, 2005. 159 с.: іл.
2. Кравич Д.П., Стельмащук Г.Г. *Український народний одяг ХVІІ — початку ХІХ ст. в акварелях Ю. Глоговського*. Київ: Наукова думка, 1988. 272 с.: іл.
3. Błachowski A. *Ubiór i krajobraz kuturowy Polski i Ukrainy Zachodniej w ikonografii J. Głogowskiego i K.W. Kielisińskiego*. Toruń: Konińska Drukarnia Dzielowa, 2011. 400 s.: il.
4. Хомин І. *Портрети польських та з Польщею пов'язаних осіб у Львівській національній галереї мистецтв імені Б.Г. Возницького: каталог збірки*. Краків, 2023. Т. II: К—П. Під ред. Єжи Т. Петруса. 351 с.: іл.
5. Богданов С. *Портрет: каталог*. Львів: Дрогобич: Коло, 2021. 488 с.: іл.
6. Aftanazy R. *Materiały do dziejów rezydencji*. Warszawa, 1991. Т. VIIIa: dawne województwo Ruskie: ziemia Przemyska i Sanocka. Pod red. A.J. Baranowskiego. 429 s.
7. Łobeski F. *Opisy obrazów znajdujących się w kościołach miasta Lwowa: cerkiew ś. Onufrego i monaster OO. Bazylianów na żółkiewskim przedmieściu. Dodatek tygodniowy przy Gazecie Lwowskiej*. Lwów, 1854. № 27. S. 106—108; № 28. S. 111; № 29. S. 115—116; № 30. S. 119.
8. *Вистава сучасного малярства Галицької України*. Упоряд., автор вступ. статті Микола Голубець. Львів, 1919. 14 с.
9. Barącz B. *Wiadomość o malarzach Bazylijańskich. Przegląd Bibliograficzno-Archeologiczny*. Warszawa, 1882. Т. III. № 3/4. S. 106—118.
10. Ів. Н. *Wiadomość o malarzach bazylijańskich. Podatk. Sadok Barącz (Przegląd bibliograficzno-archeologiczny, 1882 № 3, 4). Кієвская старина*. Кієв, 1882. № 5: май. С. 323—324. Рубр.: Библиографія.
11. Білецький П.О. *Портрет. Історія українського мистецтва: у 6 т.* Київ, 1968. Т. 3: Мистецтво другої половини ХVІІ—ХVІІІ століття. С. 240—283.

12. Голубець М. Малярі-Василяни на тлі західно-українського церковного малярства XVIII в. *Записки Чина св. Василя Великого*. Львів, 1930. Т. III. Вип. 3/4. С. 447—466.
13. Площанський В.М. Бучачь: із матеріалів, оставших по бл. п. о. Мод. Гнатевичу Ч. св. В. В. *Слово*. Львів, 1865. Чис. 65. С. 1—2; Чис. 66. С. 1—3; Чис. 67. С. 1—3; Чис. 68. С. 1—2; Чис. 69. С. 1—2; Чис. 70. С. 1—2; Чис. 71. С. 1—2; Чис. 72. С. 1—2; Чис. 73. С. 1—3; Чис. 74. С. 1—3; Чис. 75. С. 1—2.
14. Білецький П. *Український портретний живопис XVII—XVIII ст.: проблеми становлення і розвитку*. Київ: Мистецтво, 1969. 318 с.: іл.
15. Rastawiecki E. *Słownik malarzów polskich tudzież obcych w Polsce osiadłych lub czasowo w niej przebywających: w 3 t.* Warszawa: W drukarni S. Orgelbranda, 1857. Т. III. 536 s.
16. Сębarowicz M. *Portret XVI—XVIII wieku we Lwowie*. Wrocław; Warszawa; Kraków: Wydawnictwo Polskiej akademii nauk, 1969. 142 s.: 85 il.
17. Жолтовський П.М. *Український живопис XVII—XVIII ст.* Київ: Наукова думка, 1978. 326 с.
18. Siemieński L. Mikołaj Potocki starosta kaniowski. *Tygodnik ilustrowany*. Warszawa, 1860. № 24. S. 205—207: il.; № 26. S. 226—227.
19. Негудихаткін І.А. *Український ктиторський портрет другої половини XVI—XVIII століть: інформаційний потенціал історичного джерела: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук: спеціальність 07.00.06 «Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни»*. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2010. 266 с.: іл.
20. Амвросій, архимандрит [Лотоцький А.]. *Сказаніе историческое о Почаевской Успенской Лаврѣ: издание третье*. Почаев: Типографія Почаево-Успенской Лавры, 1886. 313, VI с.: іл.
21. Голицынъ Н.С. Почаевская Успенская Лавра въ концѣ юля 1855 года. *Кіевская старина*. Київ, 1882. № 6: июнь. С. 365—380.
22. Lipiński T. *Wiadomości historyczno-numizmatyczne o koronacyach obrazów Matki Boskiej w dawniej Polsce*. Warszawa: Drukiem Stanisława Strąbskiego, 1850. 36 s.: IV tab.
23. Хойнацкий А.Θ. *Почаевская Успенская Лавра: историческое описание*. Почаевъ: Типографія Почаевской Лавры, 1897. 524 с.: іл.
24. Hornung Z. *Jan de Witte architekt kościoła dominikanów we Lwowie*. Warszawa: Zakład poligraficzny P. Włodarskiego, 1995. 303 s.: іл.
25. Wilczek M. *Hasło Słowa Bożego [...]*. Lwów: W Drukarni Brackiej SSS. Troycy, [1754]. [418 f.].
26. Łobeski F. *Opisy obrazów znajdujących się w kościołach miasta Lwowa: kościół parafialny pod tytułem Bożego Ciała przy klasztorze XX. Dominikanów. Dodatek tygodniowy przy Gazecie Lwowskiej*. Lwów, 1852. № 34. S. 134—135; № 35. S. 138—139; № 36. S. 142—143; № 37. S. 146—147; № 38. S. 151—152; № 39. S. 154—156; № 40. S. 159—160; № 41. S. 163—164; № 43. S. 171; № 45. S. 178—179; № 46. S. 183—184.
27. Kunasiewicz S. *Przewodnik po kościele Bożego Ciała oo. dominikanów we Lwowie: (ustęp z «Przechadzek archeologicznych po Lwowie»)*. Lwów: I Związkowa Drukarnia, 1876. 114 s.
28. Pokotycka B.R. Portrety Mikołaja Potockiego, starosty kaniowskiego. *Biuletyn Historii Sztuki*. Warszawa, 1995. № 3/4. S. 365—377: il.
29. Жолтовський П.М. *Художнє життя на Україні в XVI—XVIII ст.* Київ: Наукова думка, 1983. С. 109—178: Словник художників, що працювали на Україні в XIV—XVIII ст.
30. Biernat M., Kurzej M., Ostrowski J.K. Kościół p. w. Bożego Ciała i klasztor OO. Dominikanów. *Kościoty i klasztory Lwowa z okresu przedrozbiorowego*. Kraków, 2012. Т. I/20. Opracowali: A. Betlej, M. Biernat, M. Kurzej, J.K. Ostrowski. S. 171—308: il.
31. Овсійчук В. *Львівський портрет XVI—XVIII ст.: каталог виставки, лютий-березень 1965 р.* Київ: Мистецтво, 1967. 69 с.: іл.

REFERENSES

- Voznytskyi, B. (2005). *Mykola Pototskyi, starost of Kaniv, and his artists: architect Bernard Meretyn and woodcarver Ioann Georgii Pinzel*. Lviv: Tsentr Yevropy [in Ukrainian].
- Krvavich, D.P., & Stelmashchuk, G.G. (1988). *Ukrainian folk clothing of the 17th — early 19th centuries in watercolours by Yu. Glogovskyi*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Blachowski, A. (2011). *Clothing and cultural landscape of Poland and Western Ukraine in the iconography of J. Glogowski and K.W. Kielisinski*. Torun: Koninska Drukarnia Dzielowa [in Polish].
- Khomyn, I. (2023). *Portraits of Polish and Poland-related persons at the B. Voznytskyi Lviv National Art Gallery: collection catalogue (Vol. II)*. Krakow [in Ukrainian].
- Bohdanov, S. (2021). *Portrait: Catalogue*. Lviv; Drohobych: Kolo [in Ukrainian].
- Aftanazy, R. (1991). *Materials for the history of the residence (Vol. VIIIA)*. Warszawa [in Polish].
- Lobeski, F. (1854). Descriptions of paintings located in churches in the city of Lviv: St. Onuphrius Orthodox Church and the Monastery of Basilian Fathers in the Zhovkva suburb. *Weekly supplement to Lviv Newspaper*, 27, 106—108; 28, 111; 29, 115—116; 30, 119 [in Polish].
- Holubets, M. (Ed.). (1919). *An exhibition of contemporary painting from Galician Ukraine*. Lviv [in Ukrainian].
- Baracz, B. (1882). Tidings about the Basilian painters. *Bibliographic and Archaeological Review*, III, 3/4, 106—118 [in Polish].
- Iv., N. (1882). Tidings about the Basilian painters. *Kievskaiia Starina*, 5, 323—324 [in Ukrainian].

- Biletskyi, P.O. (1968). Portrait. *History of Ukrainian Art: In six volumes* (Vol. III). Kyiv [in Ukrainian].
- Holubets, M. (1930). Basilian painters against the backdrop Western Ukrainian church painting of 18th century. *Transactions of the Order of Saint Basil the Great*, III, 3/4, 447—466 [in Ukrainian].
- Ploshchanskyi, V.M. (1865). Buchach: from materials left behind by the late Father Mod. Gnatevych, of the Order of St. Basil the Great. *Word*, 65, 1—2; 66, 1—3; 67, 1—3; 68, 1—2; 69, 1—2; 70, 1—2; 71, 1—2; 72, 1—2; 73, 1—3; 74, 1—3; 75, 1—2 [in Ukrainian].
- Biletskyi, P. (1969). *Ukrainian portrait painting of the 17th—18th centuries: problems of incipience and development*. Kyiv: Mystetstvo [in Ukrainian].
- Rastawiecki, E. (1857). *Dictionary of Polish painters and foreign painters residing in Poland or temporarily staying: in three volumes* (Vol. III). Warszawa: W drukarni S. Orgelbranda [in Polish].
- Gebarowicz, M. (1969). *Portraits from the 16th—18th centuries in Lviv*. Wrocław; Warszawa; Krakow: Publication of the Polish Academy of Sciences [in Polish].
- Zholtovsykyi, P.M. (1978). *Ukrainian painting of the 17th—18th centuries*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Siemienski, L. (1860). Mikoiaj Potocki, starost of Kaniv. *The Illustrated Weekly*, 24, 205—207; 26, 226—227 [in Polish].
- Netudykhatkin, I. A. (2010). *Ukrainian ktetor portraits from the second half of the 16th—18th centuries: the informational potential of a historical sources: Dissetation for the degree of Candidate of Historical Sciences: speciality 07.00.06 «Historiography, Source Studies and Special Historical Disciplines»*ю Taras Shevchenko National University of Kyiv. Kyiv [in Ukrainian].
- Lototskyi, A. (1886). Amvrosii, archimandrite (1886). *Historical narrative of the Dormition Pochaiv Lavra: third edition*. Pochaiv: Printing house of the Dormition Pochaiv Lavra [in Russian].
- Holitsyn, N.S. (1882). Pochaiv Lavra at the end of July 1855. *Kievskaiia Starina*, 6, 365—380 [in Ukrainian].
- Lipinski, T. (1850). *Historical and numismatic tidings about the coronation of ikones of the Theotokos in ancient Poland*. Warszawa: Drukiem Stanislawo Strabskiego [in Polish].
- Khoinatskii, A.F. (1897). *Dormition Pochaiv Lavra: Historical description*. Pochaiv: Printing house of the Pochaiv Lavra [in Russian].
- Hornung, Z. (1995). *Jan de Witte, architect of the Dominican church in Lviv*. Warszawa: Zakład poligraficzny P. Włodarskiego [in Polish].
- Wilczek, M. ([1754]). *The motto of the Word of God [...]*. Lviv: W Drukarni Brackiej SSS. Troycy [in Polish].
- Lobeski, F. (1852). Descriptions of paintings located in churches in the city of Lviv: Parish church dedicated to Corpus Christi at the Monastery of the Dominican Fathers. *Weekly supplement to Lviv Newspaper*, 34, 134—135; 35, 138—139; 36, 142—143; 37, 146—147; 38, 151—152; 39, 154—156; 40, 159—160; 41, 163—164; 43, 171; 45, 178—179; 46, 183—184 [in Polish].
- Kunasiewicz, S. (1876). *Guide to the Corpus Christi Church of the Dominican Fathers in Lviv: (excerpt from «Archaeological Walks around Lviv»)*. Lviv: I Związkowa Drukarnia [in Polish].
- Pokotycka, B.R. (1995). Portraits of Mikoiaj Potocki, starost of Kaniv. *Bulletin of Art History*, 3/4, 365—377 [in Polish].
- Zholtovsykyi, P.M. (1983). *Artistic life in Ukraine in the 16th—18th centuries*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Biernat, M., Kurzej, M., & Ostrowski, J.K. (2012). Church dedicated to Corpus Christi and Monastery of the Dominican Fathers. *Churches and monasteries of Lviv from the pre-partition period* (Vol. I/20). Krakow [in Polish].
- Ovsiichuk, V. (1965, February-March). *Lviv portraits of the 16th—18th centuries: Exhibition catalogue*. Kyiv: Mystetstvo [in Ukrainian].

Received: 05.01.2026

Accepted: 16.01.2026

Published: 12.03.2026